

Dags att ta bort (s)-n

| av Torbjörn Nilsson

Bilden av svenskt 1900-tal är bilden av socialdemokratins dominans. Ett nytt stort forskningsprojekt, Högern 1904–2000, ställer annorlunda frågor till det förflutna.

BEHÖVS FORSKNING om högern? Längre tycks den svenska akademiska forskningen ha svarat nej på den frågan. Åtminstone om man får döma av en enkel, knappast vetenskaplig men inte desto mindre talande, undersökning som artikelförfattaren gjort.

Under Ocg – ”Politiska begrepp och åskådningar” – vid Stockholms universitetsbibliotek omfattade sommaren 2001 underavdelningen Socialism 25 hyllor. Revolutionär socialism och kommunism fyllde 3,5 hyllor, lika många som Liberalism och mer än de uppenbarligen obetydliga två riktningarna Frihetlig anarkism, socialism, syndikalism och Konservatism med 1,5 hylla vardera. Sett över tid har ändå denna snedfördelning minskat. Historiker är ju särskilt intresserade av förändring över tid och därför bör mätresultaten från 1990-talets mitt redovisas. Då hade Socialism 31,5 hylla, Revolutionär socialism och kommunism 8, Liberalism 2,5 och Konservatism 1 futtig hylla. Frihetlig anarkism mm fanns inte som underavdelning och dess uppdykande kanske kan sägas spegla tidens nya strömningar inom vänstern.

Att detta säger något är ganska troligt. Såväl statsvetare som historiker, såväl i Sverige som på andra håll, har funnit det mer intressant att studera åskådningar till vänster på den politiska skalan, i betydligt mindre utsträckning kontrahenterna på högerkanten. Att så är fallet även om man analyserar forskningsläget mer grundligt är inget särskilt kontroversiellt påstående. Frågan är snarare varför situationen är sådan, och framför allt vilka konsekvenser för vår syn på modern svensk politisk historia som detta får? Några tänkbara förklaringar ska här först dras fram.

1. Arbetarrörelsens maktställning påverkar vilka frågor och perspektiv som i samhällsdebatten anses intressanta, den styr den rådande diskursen om man nu ska ta till ett mer svärfångat begrepp.
2. Forskningen har, åtminstone tidigare, tenderat att gynna segrarna, de krafter som anses ha skapat dagens moderna samhälle.
3. Socialdemokratins internationellt sett starka ställning i svensk politik väcker naturligt nog frågor om hur detta särdrag ska förklaras.
4. Vänstervågen efter 1968 har präglat många historiker och statsvetare som i arbetarrörelsens vägval också bearbetar sina egna politiska erfarenheter.

Av dessa är de två första diskutabla och forskarsamhället bör egentligen värja sig mot sådana tendenser. De senare är däremot fullt legitima, även om den sista kan bli problematisk. Inget hindrar att personliga erfarenheter ligger till grund för forskarens val av undersökningsområde, men vissa problem dyker onekligen upp när forskaren är eller har varit med i den rörelse som undersöks. Eller också för den delen hyser en grundmurad avsky för företeelsen ifråga. Min åsikt är att projekt, liksom forskningsinstitutioner och andra vetenskapliga fora, mår bäst av pluralism. Forskare med åsikter till höger eller vänster, i mitten eller med åsikter på olika håll längs vänster-högerskalan kan berika varandra. Bevara oss för en situation där vänstersinnade forskare sysslar med vänstern, högersinnade med högern och mittensinnade med mitten!

CIRKELRESONEMANG STYR

På senare år har forskningen, både i Sverige och utomlands, intresserat sig alltmer för hur bilden av det förflutna skapas, eller konstrueras som många föredrar att kalla det. Med det senare verbet betonas olika gruppers medvetna strävan att trumfa igenom sin egen tolkning av historien. Så konspiratorisk behöver man inte vara; och inte heller tro att utrymmet är obegränsat för vilka tolk-

1921

Ärket från historien

ningar som helst. Klart är ändå att historisk forskning är en del av den historiska processen; påverkad av strömningar i tiden och de kraftfält som finns på den ideologiskt/politiska arenan. Först under 1990-talet, när välfärdsstatens problem blivit mer uppenbara, har till exempel forskningen intresserat sig för systemets avigsidor, för den utsatthet som funnits i dess glömda hörn, i fråga om steriliseringar eller andra mer eller mindre tvångsmässiga ingrepp. Också den tidiga socialpolitiken kring sekelskiftet 1900 har väckt intresse, som ett korrektiv mot uppfattningen att all välfärdssyftande politik enbart är frukten av SAP:s maktillträde 1932.

Det finns drag av cirkelresonemang i fråga om prioriteringen av studier om socialdemokratien. Man väljer perspektiv från den – ofta väl grundade – tanken att partiet har haft en viktig roll. Sedan ställs frågorna utifrån socialdemokratiens problemställningar och vägval. Följden blir att dessa överväganden lyfts fram, andra alternativ och aktörer reduceras. Bilden av en socialdemokratisk hegemoni bekräftas – i stället för att problematiseras genom att frågorna ställs annorlunda. Intressant nog har den ”folkhemskritiska” linjen också tagit socialdemokratiens allena-styrande närmast för givet, men i stället målat denna maktapparat i mörkare färger.

Frågan om socialdemokratien i realiteten har varit så hegemonisk, eller om denna uppfattning snarare är en följd av forskningens prioriteringar, får tills vidare hållas öppen. Men man kan ju konstatera att de tre mer radikala socialdemokratiska försöken att angripa den privata äganderätten alla har slagits tillbaka: 1920-talets socialiseringsidéer, efterkrigsprogrammet 1944 och löntagarfonderna (i Meidners och LO:s radikala tappning) från 1970-talets mitt.

PERSPEKTIV SAKNAS

Varken forskning om högern eller forskning utifrån de nya perspektiv på socialpolitiken som ovan refererats är a priori bättre vetenskap än tidigare studier med arbetarrörelsen eller den reformerande välfärdsstaten i huvudrollerna. Inte heller kan forskningen styras av någon rättvisetanke om att partier ska ägnas det intresse som mandatfördelningen utvisar. Frågan vi däremot

kan ställa oss är hur hållbar bilden av den svenska politiska historien under 1900-talet egentligen kan sägas vara när forskningen om socialdemokratiens huvudmotståndare (åtminstone under långa perioder) är så dåligt tillgodosedd. Hur vetenskapligt analytisk den än är tenderar forskning om ett visst politiskt läger att se problemen utifrån ett visst perspektiv, ta upp frågor som är relevanta just för den ideologi, det parti eller de aktörer som man valt att undersöka. Med den profil som svensk modern historia och samhällsforskning har haft är det inte förvånande att demokratiperspektivet vägt över jämfört med rättsstatsperspektivet, att maktodelningsfrågor först under senare tid lyfts fram, att individuella alternativ till dagens välfärdsstat kommit i skymundan, att moderniseringens förlorare (småjordbrukare, småföretagare i glesbygd) oftast varit osynliga eller att såväl rät-

tighetsliberalism som värdekonservatism närmast har ignorerats.

Hos forskningens offentliga finansierare har det länge funnits en medvetenhet både om behovet av forskning om politisk historia i allmänhet och de

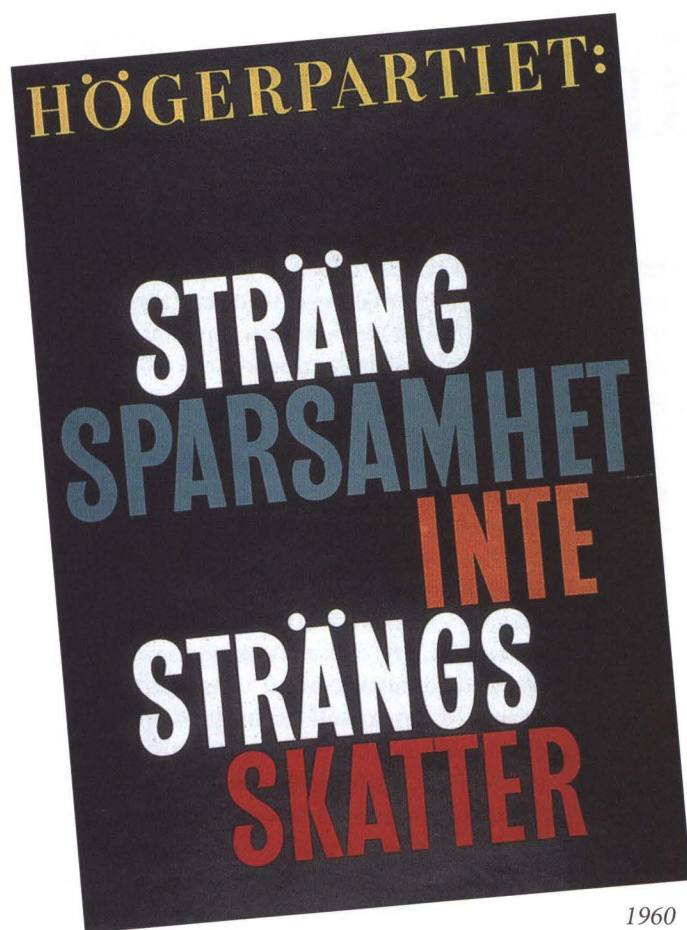
borgerliga partierna i synnerhet. Utan att förringa den forskning som bedrivits är nämligen forskningsläget om folkpartiet och centern ännu tunnare än om högerpartiet/moderata samlingspartiet som ändå under det senaste decenniet analyserats i några avhandlingar (främst statsvetenskapliga). Att motivera behovet av ett projekt om den svenska högerns historia har därför inte varit svårt, även om det krävs mycket annat för att en projektansökan ska beviljas.

HÖGERN 1904–2000

Resultatet har blivit ett av Riksbankens Jubileumsfond finansierat projekt: Högern 1904–2000. Moderniseringens vän eller fiende? Projektet är förlagt vid Samtidshistoriska institutet vid Södertörns högskola där ett stort antal forskare bedriver forskning om samtidshistorien, främst tiden efter 1945. ”Högerprojektet”, i dagligt tal, har dock ett längre tidsperspektiv, från grundandet av Allmänna valmansförbundet (AVF) 1904 till idag. Arbetet inleddes i januari 2000 och beräknas pågå åtminstone till och med år 2002. I projektet ingår fem historiker och två statsvetare med delstudier som kretsar kring

Bilden av en socialdemokratisk hegemoni bekräftas – i stället för att problematiseras.

1960

ideologi och historiesyn (Torbjörn Nilsson, projektledare), organisationen (Niklas Stenlås), företagarnas relation till partiet (Christer Ericsson), välfärden (Louise Drangel), jordbruksfrågans roll (Fredrik Eriksson), partiets internationella impulser (Karl Magnus Johansson) samt dess syn på omvärlden (Ann-Sofie Dahl). Alla delstudier omfattar perioden från 1904 till nutid.

För att sådana undersökningar ska kunna genomföras görs strategiska nedslag vid avgörande brytpunkter i partiets historia ("formativa moment" som sådana ibland kallas). Av olika anledningar kan grundandet 1904, demokratins fulla genombrott 1921, krisen och fascismens hot under 1930-talet, samhällets snabba modernisering åren efter 1945, radikaliseringsvägen på 1960-talet samt liberalismens renässans och europeiseringen under 1980- och 1990-talen ses som sådana brytpunkter.

Inledningsvis diskuterades den svenska forskningens slagsida åt vänster. Denna har orsakat att vår bild av 1900-talets svenska politik egentligen vilar på lös grund. Utrymmet för lösa generaliseringar och förenklingar har varit stort. Intresset för beröringspunkterna mellan höger

och extremhöger (främst brytningen mellan det alltmer högerextrema ungdomsförbundet, SNU, och AVF 1934) har varit stort. Betydelsen av att partiet relativt snabbt efter 1904 utvecklade en modern partiapparat och integrerades i det demokratiska systemet har mer sällan betonats. Liksom i internationell forskning har högerens insats för demokratin – nog så viktig eftersom man ursprungligen motarbetade dess införande – kommit i skymundan. Ofta utgår man ifrån att höger/ moderaterna hela tiden varit en broms mot utvecklingen, främst företrädd av en närmast hegemonisk socialdemokrati. Båda dessa föreställningar bör ifrågasättas. Kanske har högeren rentav bidragit till samhällets modernisering, åtminstone på vissa områden? Kanske har partiets inflytande varit betydligt större än vad de korta åren av maktinnehav efter 1921 indikerar?

ARV ELLER UTOPI?

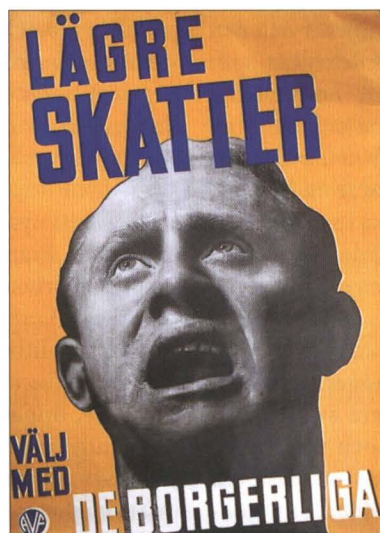
En utgångspunkt för artikelförfattaren är att en analys av ett partis "historiesyn" kan ge nya perspektiv på dess ideologiska utveckling. Dels innefattar begreppet hur man betraktar Sveriges och partiets historia. Vilken bild av Sveriges historia omhuldas, eller vilken mytbild om man så vill? Hur ser man på sitt eget förflutna? Dels undersöks partiets hållning till grundläggande tidsperspektiv. När dominerar tillbakablickandet respektive framtidsperspektivet? På så sätt ges också möjlighet att anknyta till den nyare forskning om tolkningen av historien som nämndes tidigare. Just historiesynen har ju en särskild betydelse för ett högerparti som verkar i massdemokratis samhälle. Hur ska man bejaka moderniseringen (som de flesta av partiets väljare är betjänta av) samtidigt som vissa grundläggande värden och hierarkier bevaras? Till det kommer att konservatismen som ideologi värnar om begrepp som arv, tradition och historia. Omvälvande förändringar och utopiska projekt rimmar illa med de tankesätt som låg till grund för AVF:s pionjärer.

En specialstudie kring historiesynen under partiets första decennium som författaren gjort (publiceras senare i tidskriften Scandia) visar hur kontinuitet och förändring vävs samman i högerens syn på demokratin. Den grundsyn på den svenska historien som fanns när striden om demokratin stod som hårdast under seklets början förefaller också ha färgat det ideologiska budskapet under 1930-talets omvälvande händelser. Sveriges långa tradition av folkligt självstyre, föreningsbanden mellan kungamakt och allmog (manifesterad i bondetåget 1914) samt de politiska traditionernas nationella karaktär återropades under båda dessa skeden. Den väsentliga skillnaden var att i striden om parlamentarismen mobiliserades historien gentemot dess införande ("en för svensk tradition främmande styresform") medan partiet

1958

1935

under 1930-talet integrerade demokratin i sin nationella historiesyn gentemot dess fiender, både till höger och vänster. Nationalsocialismen utdefinierades då som en importerad ideologi, utan stöd i svensk tradition. Medan historiesynen är närmast konstant blir partiet i det ena fallet motståndare till den fulla demokratin; i det andra dess försvarare. På så sätt kan den eviga frågan om kontinuitet eller förändring betraktas på ett mer fruktbart sätt än som oförenliga storheter.

FRIHET OCH FRAMSTEG

Åren efter andra världskrigets slut är också en viktig period för högern, liksom 1930-talets mitt en av de brytpunkter som nämndes inledningsvis. Jarl Hjalmarsons tillträde 1950 och lanserandet av ägardemokratin, ”högerens kontrautopi” enligt statsvetaren Stig-Björn Ljunggren, stärkte partiets framtid-orientering. En intensiv debatt fördes också under 1940-talet om socialpolitiken där företrädarna för en mer utvidgad offentlig verksamhet vann mark gentemot den traditionella sparsamhetslinjen. Åsikten att socialpolitik inte ska ses som en vanlig kostnad, utan som en investering i framtiden, fick för första gången fäste inom högern. Högerpartiets anslutning till en framstegsvänlig konservatism framgår också i ”Frihet och framsteg”, en programkommentar från 1946 till handlingsprogrammet ”Högern vill”.

”Frihet och framsteg” har en tydligare framtidsprägel än tidigare högerprogram. Ändå vore det fel att förbise den starka ställning som det konservativa arvet fort-

farande hade 1946. På så sätt står det i klar motsättning till idéprogrammet ”På tröskeln till mänsklighetens bästa tid”, som fastställdes på partistämman i september 2001. Skillnaderna mellan 1940-talets framstegsvänliga konservatism och den framtidsdyrkande liberalism som slog rot under 1980-talet och befästes vid 1990-talets mitt ska därför nu analyseras närmare.

Liksom dagens moderata retorik utgår ”Frihet och framsteg” från att en ny värld håller på att formas. Till skillnad från ”På tröskeln till mänsklighetens bästa tid” hyste man 1946 dock förhoppningen att traditionella värderingar skulle utgöra grunden för samhället. 1930-talets totalitära styren och krigsårens barbari ansågs ha orsakats av att konservativa värden åsidosatts: ”Så mycket är emellertid säkert att ’gudlöshet’ och ’värdenihilism’ ha lämnat fritt spelrum för moral- och kulturfientliga krafter och ideologier, och i deras hägn ha rättslöshet och maktpolitik kunnat driva sitt grymma och meningslösa spel.”

KRISTEN GRUND

Det finns också andra tecken på den andliga krisen. Familjen som förr stod för djup inre samhörighet och uppoffringar, ”betraktas numera gärna som ett fritt kontrakt, som lättsinnigt ingås och lika lättsinnigt avbrytes”. Kristendomen, som har en ytterst framträdande plats i programmet, har också drabbats av krisen. Avkristnandet har gjort att den västerländska kulturuppfattningen sprängts sönder utan att ersättas av något annat. Roten till det onda var ”bristen på erkända normer, bristen på en andlig målsättning”.

Kristendomen skulle visserligen stå utanför politiken, men det ”berättigar oss inte att vid behandlingen av samhällsfrågorna skjuta åt sidan de krav den ställer – med en generad hänvisning till att kristendomen är den enskildes angelägenhet”. Vidare ogillade man ”kulturradikalismen med dess förflackade och urvattnade människosyn” och hävdade istället ”en på kristen grund vilande kulturkonservativ uppfattning”. Helt avgörande var om framtiden skulle präglas av ”den nya hedendomen” eller av kristendomens andliga och moraliska grundsatser.

Kulturkonservatismens genomsyrar också programkommentarens avslutande avsnitt, ”Kulturvård”. Man

Historiska gestalter mobiliserar för en insats i framtidens armé.

gick där till storms emot ”ett förråande nöjesliv och den andliga och moraliska nivellering, den fördumning, som främjas av viss veckopress och film” för att ”hos vårt folk öka förståelsen för de kulturella värdena och ett berikande fritidsliv.” Naturskyddsarbete och hembygdsstudiet skulle stödjas så att ”vårt folk bevarar en levande kontakt med det svenska kulturarvets rika innehåll, dess saga och hävd, dess natur och skönhetsvärden men också de imponerande arbetsresultaten av gångna och nu levande generationers insatser.”

Dessa traditionalistiska tankar samsades emellertid med framåtsyftande krav. Man såg högern som ett reformkonservativt parti och som bärare av ”framåtskridandets idé”. Liksom äganderätten och näringsfriheten borde också sociala grundsatser om ”statens plikt att hjälpa och skydda medborgarna vid ålderdom, sjukdom och arbetslöshet och andra fall av bristande försörjningsförmåga” grundlagsfästas. Dubbelheten visas också av att en traditionell institution som familjen måste värnas via en modern socialpolitik. Inom ekonomin karakteriseras gamla tiders tvångsregleringar som ”stiltstående”. Ett ökat välstånd förutsatte ett näringsliv i

ständig utveckling. Programmet noterar också det tekniska framåtskridande som ägt rum under kriget exemplifierat med atomkraft, radar, reaflyg och nya läkemedel.

IDÉPROGRAMMET 2001

Också årets nya idéprogram utgår ifrån tesen om en brytningstid. Framåtskridandet ses som en avgörande mänsklig drivkraft. I linje med detta ska partiet vara den ”starkaste kraften för frihet, humanitet och framtidstro i svensk politik”. I huvudsak tecknas en positiv bild av världens utveckling; marknadsekonomin har blivit dominerande, öppenheten har trängt undan förtrycket och välståndet ökar nästan överallt. Den nya ekonomin och vetenskapens framsteg möjliggör ett avgörande språng i mänsklighetens utveckling.

Allt är emellertid inte lika löftesrikt. Vid sidan om ”det växande moderna, det globala och utblickande entreprenörskapet” finns ”det stagnerande, inåtblickande och maktlösa”. Barbari, folkmord och terrorism härjar i delar av världen, sjukdomar tar miljoner människors liv, fattigdomen dröjer sig kvar och miljöproblem ”han-

(S)egrarnas historia

HUR KOMMER DET SIG att den marxistiska teorin om hegemonin verkar så lämpad att beskriva den svenska socialdemokratien? Det främsta exemplet från tidigare är Peter Billings och Mikael Stigendals ’Hegemonins decennier’ om det socialdemokratiska Malmö. Den studien gällde dock inte främst hur socialdemokratien härskade genom att behärska uppfattningen om verkligheten. Det gör istället en aktuell skrift av historikern Åsa Linderborg: Socialdemokraterna skriver historia.

Utifrån ett egentligen marxistiskt perspektiv har hon med stöd från bland andra Arvid Lindmans 60-årsfond (!) granskat hur man från socialdemokratien – oftast medvetet – har försökt ta makten över tankarna och legitimera sitt långa maktinnehav. I förråad form har åtskilliga stött på den framförallt i valrörelsernas buskpropaganda. ”När högern styrde svalt man och godsägarna pryglade statarna hela dagarna.” Klart är att den typen av mytbilder varit viktiga för att entusiasmera valarbetare och väljare. Utan dem hade socialdemokratien näppeligen under så många decennier kunnat samla nästan hälften av väljarkåren.

Men med Linderborgs genomgång blir bilden än tydligare. Partiets grepp om historieskrivningen är tydligt även i den akademiska historieskrivningen. Hennes

slutsats är visserligen att historieskrivningen använts som ”en maktresurs för att disciplinera arbetarklassen och partimedlemmarna, och ge stöd åt den mer reformistiska eller direkt socialliberala riktningen.” Från en borgerlig, till och med från en socialliberal, utgångspunkt framstår det som en något vinklad beskrivning; också åt andra hållet har ”maktresursen” använts.

Men visst är det sant att den mer revolutionära socialismen suttit illa till i socialdemokratins historieskrivning. Eller rättare sagt även partiintern opposition och utbrytarpartierna till vänster.

Ett exempel är beskrivningen av händelserna i Ådalen 1931 som kulminerade i dödsskjutningarna i Lunde. Under väldigt lång tid var de strejkande och demonstranterna snarast negativt beskrivna. Man kom mycket väl ihåg att strejken och protesten mot skotten i första hand var en Moskvakommunistisk aktion och också utnyttjades av kommunisterna.

Först när detta fallit i glömska och Bo Widerberg spelat in sin film införlivades myten i den socialdemokratiska historien. Då rådde vänstervind samtidigt som vpk i valet 1968 hade nått en historiskt låg nivå. Det var riskfritt att hylla kämparna från Ådalen -31.

Nästan komisk blir Åsa Linderborgs beskrivning när hon ger sig i kast med den speciella gren av den social-

teras långt ifrån alltid med den omsorg och den insikt som krävs". Även om de senare formuleringarna förutsätter en framtidsoptimism (kvardröjande fattigdom är snart åtgärdad – miljöproblemen löses med mer omsorg och insikt) finns det onekligen brister i dagens värld.

Politikens kris ses i ljuset av brytningen mellan det nya och det gamla. Allt fler har åtminstone en fot i den nya världen men hålls tillbaka av gamla konventioner. Man varnar också för att historien kan börja gå baklänges, eliminera de framsteg som gjorts. Lärdomar kan hämtas ur historien, som här närmast blir en samling av goda och avskräckande exempel med det förflutna som lärobok och framtidstron som lockelse.

MÅNGKULTURELLT

Kristendomen och den västerländska traditionen ges en mycket undanskymd plats i det nya programmet. Man vill "värna om den etik och den tradition av humanism och medmänsklighet som i vårt land först och främst

varit förbunden med kristendomen". Kristendomen anses historiskt ha en särställning i det svenska samhället genom sin hävdvunna kulturella roll. I det nya samhälle som formas ska däremot andra religioner erkännas som "en del av enskilda människors tänkande". I det ursprungliga förslaget fanns emellertid en starkare skrivning, krav på att "andra religioner erkänns som en del av vårt lands framtid". Även om denna förändring inte är oviktig är det ändå ett mångkulturellt perspektiv som förs fram, grundat på "den humanistiska traditionens krav på tolerans,

modernismens öppenhet för nya strömningar och demokratins påbud om allas lika rätt till inflytande över det gemensamma". Följden blir att även när kristendomen behandlas förbinds den med det moderna samhällets framtidsperspektiv.

På liknande sätt behandlas begrepp som "nationell identitet". Det nya samhällets rörlighet gör att historier, religioner och traditioner blandas. Att det homogena

Torgny Lagman ger ett mikro-perspektiv på moderaternas förhållande till det förflutna.

demokratiska historieskrivningen som berör partiledarna, eller rättare sagt de som lyfts fram som "hövdingar".

Vem är socialdemokraternas förste partiledare? De flesta svarar nog Hjalmar Branting, kanske tvekar någon om August Palm var före honom. Men rätt svar är C E Tholin. Branting valdes till partiledare först när partiet existerat i 19 år.

I Brantings fall blir det extra tydligt. Han beskrivs tidigt – medan han ännu levde – som den fulländade människan: ädel, generös, värtalig, manlig, smidig, respekterad, fruktad, beundrad och helgjuten. Han jämförs med Gustav Vasa, Engelbrekt, Jesus (!) och Perikles. Arthur Engberg skriver 1925: "Branting och Perikles! Båda stodo de på höjden av sin tids bildning. Båda sammanfattade de i sina personligheter det finaste, noblaste och bästa i sin nations kultur. Båda härskade de, icke genom någon yttre makt, utan endast genom myndigheten i sitt eget geni och högheten i sin karaktär. Liksom athenarne i Perikles funnit en ledare, som de kunde vörda utan att frukta, så funno svenskarna i Branting en hövding, vars maktutövning stämde med deras kynne och väsen."

Just epitetet "hövding" är kännetecknande för den socialdemokratiska ledarkulten på ett sätt som för en senare tid förefaller vara på gränsen till odemokratiskt. Det kunde nämligen användas inte bara som beskrivning utan även som motiv för makten. 1946 skrev Ragnar Edenman, socialdemokratisk statsvetare, sedermera statsråd och till slut landshövding och ordförande

i den första kommissionen som granskade jakten på Olof Palmes mördare, en studie över den socialdemokratiska partigruppens historia. I den försvarar han maktkoncentrationen till Brantings person som berättigade eftersom han var "hövding för hela arbetarklassen".

För den som vet att Edenman några år tidigare, innan han blev socialdemokrat, hade figurerat i högerextrema studentkretsar är det ett uttryckssätt som får en att haja till. Man får ändå säga att personkulten numera tycks ha tagit sig något mildare former. Egentligen är väl Olof Palme den siste som verkligen var föremål för någon sorts dyrkan. Men där spelar säkert det brutala mordet på honom en stor roll.

I dag står vi i ett nytt samhälle. Den socialdemokratiska hegemonin är av allt att döma bruten i Sverige. Man kan inte utesluta att en viktig anledning är att makten över historieskrivningen sviktade från 1970 och framåt.

Socialdemokratins egenart och företrädare framför andra samhällsrörelser ifrågasattes både från vänster och från höger. Sverige öppnade sig åter mot omvärlden.

Peter J Olsson (peter.j.olsson@kvp.se) är politisk redaktör på Kvällsposten.

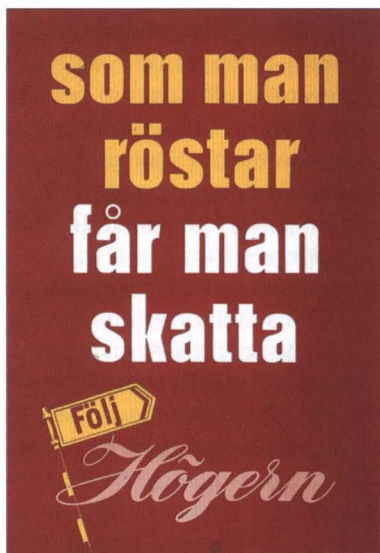
BOKFAKTA

Författare: Åsa Linderborg

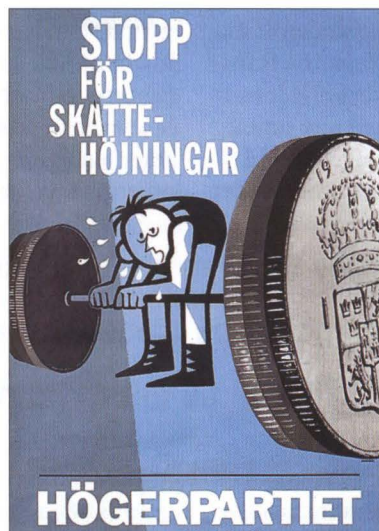
Titel: Socialdemokraterna skriver historia: Historie-skrivning som ideologisk maktresurs 1892–2000

Förlag: Atlas, 2001

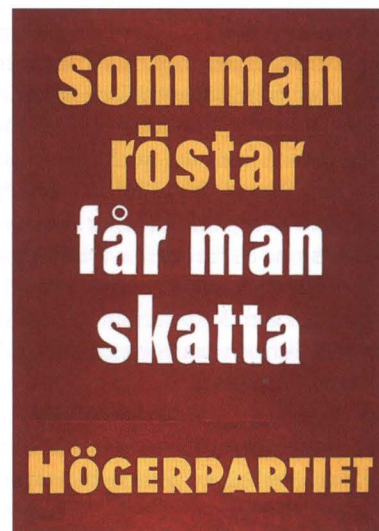

1946

1964

1960

samhället inte finns mer innebär dock inte att nationen som historisk och kulturell enhet upphört att existera. Identitet och rötter blir allt viktigare, men det rör sig om en blandning av gammalt och nytt, av svenskt och utländskt.

Ändå har inte konservatismens traditionella gemenskaper helt försvunnit. Familjen ses som "det trygga samhällets viktigaste hörnsten", som en del av "den lilla världen". Problemet anses vara att "den stora världens" principer har trängt in i civilsamhällets gemenskaper. Personligt ansvar och engagemang har ersatts av opersonlighet och kollektivism. Även den klassiska konservatismen såg familjen som en oumbärlig del av samhällskroppen. Skillnaden var att den då ansågs vara lierad med statsmakten; både stat och familj skulle styras av patriarkaliska principer. Idag blir familjeinstitutionen i moderat tappning i stället ett värn mot statsmakten, ett skyddat område dit inte politikens och byråkratins ideal når. På så sätt kan – i linje med det tidigare resonemanget om kontinuitet och förändring – högerns/moderaternas permanenta försvar för familjen rymma skilda ståndpunkter om familjens relation till andra institutioner i samhället.

ARVET FRÅN LINDMAN

De modernistiska tankar som genomsyrar "På tröskeln till mänsklighetens bästa tid" ligger i linje med andra ideologiska texter från partiet de senaste femton åren. Carl Bildts tillträdestal vid 1986 års stämma respektive Bo

Lundgrens 1999 kan anföras som exempel på denna linje. Moderata samlingspartiet är idag det parti som mest intensivt för fram modernisering, utveckling och framsteg som honnörsord i den politiska retoriken. Att detta kan orsaka problem i förhållande till partiets egen historia är uppenbart. Åtminstone så länge som man anknuter till den mer schablonartade bilden av partiet som anti-modernistisk bromskloss under dess första decennier. Ett utslag av denna syn kan spåras i Göran Thorstensons, som helhet mycket intressanta, artikel om vikten av

konstitutionell debatt ("Makt-delning eller majoritetsförtryck?", Svensk Tidskrift 1/2001). Här kommenteras Bo Lundgrens tidigare uttalande om att han inte står för Arvid Lindmans (partiledare 1912–1935) politik. Ska man åstadkomma en modernisering som kräver

genomgripande samhällsförändringar blir amiral Lindman ingen pålitlig riktningssgivare. "Dels därför att han representerade en gammal samhällsordning som gick i graven med industrialiseringen och det moderna Sveriges framväxt. Dels därför att han också utnyttjade politikens regelverk för att försöka bromsa moderniseringen." (Thorstenson)

Utän att framställa den konservativa Lindman som en radikal framstegsman är det ändå viktigt att påpeka partiets organisatoriska modernisering under hans resoluta styre, likaväl som partiets nära förbindelser med industrialiseringens ledande män, i näringsliv och stat, samt pragmatikern Lindmans lyhördhet för nödvändiga

Också årets nya idéprogram utgår ifrån tesen om en brytningstid.

politiska och sociala reformer, självfallet i syfte att bevara sina väljargrupperns oftast gynnade ställning.

MODERNISERING OCH HISTORIA

Det är intressant att konstatera att den konsekventa moderniseringslinjen med en kompakt framtidstro vinner hegemoni bland moderaterna samtidigt som man 1986 i Carl Bildt får en partiledare med uttalat historiskt intresse. Den paradoxen kan lösas med att historien, som ofta sker i partiets retorik, inte används för att förstå det förflutna utan för att vinna stöd i framtiden, vilket är helt legitimt för en politisk rörelse. Utgångspunkten är de värden som man vill ska förknippas med det egna partiet, i Bildts fall stark rättskänsla, frihetskänsla, öppenhet mot omvärlden och kärlek till natur och bygd. Sedan tolkas den svenska historien i ljuset av dessa begrepp. Historien blir en framåtriktad pil där rättskänslan, frihetskänslan, öppenheten och kärleken till naturen leder utvecklingen via dagens samhälle till framtidslandet. På så sätt binds dåtid, nutid och framtid ihop längs en närmast ödesbestämd linje som inte skyggar för eventuella sakhistoriska invändningar.

Historiska gestalter (i nedanstående fall dock snarare en mytomspunnen figur) tas fram för att illustrera den uråldriga svenska rättskänsla som har sin grund i att slaveri eller livegenskap aldrig förekommit i vårt land. Bildts exempel 1986 var Torgny Lagman, som, enligt Snorre Sturlassons Heimskringla, kring år 1000 hävdade böndernas rätt mot kungamakten (Olof Skötkonung). Det komplexa förhållandet mellan talets framtidsorienterade, moderniseringsbejakande budskap och användandet av nationalromantiska symbolgestalter som Torgny Lagman ger ett mikroperspektiv på moderaternas förhållande till det förflutna. Historiska gestalter mobiliseras för en insats i framtidens armé, till skillnad från sekelskiftets konservativa som också kunde använda sig av Torgny Lagman, men då som ett värn mot samhällsförändringar.

Historien är ett redskap, också för partier eller rörelser som är starkt framtidsorienterade. Tolkningen av historien griper på så sätt in i partiets nutida förhållnings-sätt. Vilken politik moderata samlingspartiet ska föra överlämnar vi med varm hand åt dess medlemmar. Som forskare kan vi ge kunskap och ökad insikt om dess förflutna, något som i linje med vad som ovan sagts inte bara har relevans för moderater utan berör alla medborgare. I bästa fall kan en mer helgjuten bild av den svenska 1900-talshistorien åstadkommas. Förhoppningsvis kan därför bibliotekens hyllor med forskning om högern både komma att bli fler och väga tyngre i framtiden.

Torbjörn Nilsson (torbjorn.nilsson@sh.se) är docent i historia vid Samtidshistoriska institutet på Södertörns högskola.

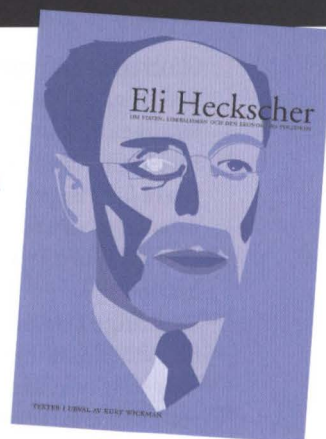
ELI HECKSCHER

Om staten, liberalismen och den ekonomiska politiken

Eli Heckscher (1879–1952) är en av Sveriges internationellt mest uppmärksammade ekonomer – fortfarande livligt citerad och läst. Men i Sverige är han i dag ganska okänd.

Eli Heckscher – om staten, liberalismen och den ekonomiska politiken är en antologi med texter i urval av Kurt Wickman.

Boken behandlar Heckschers vetenskapliga och politiska produktion samt ger dagens läsare tillgång till bortglömda, men fortfarande högst läsbara, texter av en av vår intellektuella historias stora andar.

Beställ direkt från TIMBRO – 30 % rabatt!
Besök www.timbro.se/bokhandel

221 kr inklusive moms. Hft m skyddsomslag, 404 sidor.
Porto tillkommer. (Ord pris i handeln 315 kr.)

Jag beställer ____ ex av ELI HECKSCHER om staten, liberalismen och den ekonomiska politiken (451-8).

NAMN _____

FÖRETAG _____

ADRESS _____

E-POST _____

SVT

TIMBRO, BOX 5234, 102 45 STOCKHOLM, FAX 08-587 898 55, TEL 08-587 898 00
WWW.TIMBRO.SE, INFO@TIMBRO.SE